

Στα μέσα Φεβρουαρίου 1821, ο Υψηλάντης βρισκόταν ακόμα στο Κισνόβιο της Βεσσαραβίας (τότε, Νότια Ρωσία). Στις 11 του μήνα, ειδοποιήθηκε πως ο φιλικός Δημήτριος Ύπατρος σκοτώθηκε στη Νάουσα και πως τα έγγραφα που κουβαλούσε μαζί του στάλθηκαν στην Πόλη. Στις 13, έδωσε διαταγή να χτυπηθούν οι Τούρκοι στο Γαλάτσι της Ρουμανίας, ώστε να ενισχυθεί ο Βλαδημηρέσκου που από τις 17 Ιανουαρίου είχε επαναστατήσει τη Μολδοβλαχία με τη βοήθεια των φιλικών.

Στις 14 ή 15 Φεβρουαρίου, μια νέα ειδοποίηση επέσπευσε τα πράγματα: Ο φιλικός Ασημάκης Θεοδώρου είχε προδώσει τα μυστικά στους Τούρκους. Ο Υψηλάντης συγκάλεσε επείγουσα σύσκεψη. Πραγματοποιήθηκε στο Κισνόβιο στις 16 Φεβρουαρίου 1821. Έγινε ανασκόπηση της κατάστασης. Ήταν αδύνατο να ειδοποιηθούν όλοι οι φιλικοί ανά την Ελλάδα και τα Βαλκάνια. Αποφασίστηκε να επισπευσθούν όλα. Η πυρπόληση του στόλου και η μετάβαση του Υψηλάντη στην Πελοπόννησο εγκαταλείφθηκαν. Η επανάσταση θα ξεκινούσε από τη Μολδαβία, στις 27 του μήνα, Κυριακή της Ορθοδοξίας. Κηρύχτηκε τρεις μέρες νωρίτερα, στις 24 Φεβρουαρίου 1821.

Υπήρξαν και άλλες προδοσίες: Ο φιλικός Πάνος Ζαφειρόπουλος προσπάθησε να μιήσει στην οργάνωση τον κοτζαμπάση της Τριπολιτσάς, Σωτηράκη Κουγιά, που πήγε και τα πρόφτασε στον καϊμακάμη Μεχμέτ Σελήχ και, για να τον πείσει, του υπέδειξε το σπίτι, όπου γινόταν κάποια σύσκεψη. Ο καϊμακάμης μάζεψε τους φρουρούς του με τόση μυστικότητα, ώστε τον πήρε μπουρδιά όλη η Τρίπολη. Όταν οι Τούρκοι χίμηξαν μέσα στο σπίτι, ζήτησαν ταπεινά συγνώμη για την ενόχληση: Στο μεγάλο δωμάτιο βάπτιζαν το παιδί του οικοδεσπότη. Οι εισβολείς αποχώρησαν χωρίς κανέναν τους να σκεφτεί, πώς ήταν δυνατόν να γίνεται βάπτισμα, αφού το παιδί είχε πρόσφατα βαπτιστεί στην εκκλησία!..

Στην Τρίπολη υπήρξε κι άλλος προδότης: ο δραγουμάνος του πασά, Σταυράκης Ιωβίκης, που κατέδωσε τους αδερφούς Σπηλιωτόπουλους ότι έστηναν μπαρουτόμυλους στη Δημητσάνα. Νέα μάζωξη φρουρών και νέος «αιφνιδιαστικός» έλεγχος. Βρήκαν τους μύλους να φτιάχνουν αλεύρι, ενώ η οικογένεια των Δεληγιάννηδων έπεισε τους Τούρκους πως ο δραγουμάνος ήταν πράκτορας του Αλή πασά. Κανέναν από τους «ελεγκτές» δε σκέφτηκε να ρίξει μια ματιά στις αποθήκες της Δημητσάνας, όπου, ως τα τέλη Μαρτίου, είχαν συγκεντρωθεί 60.000 οκάδες μπαρούτι (περίπου 77 τόνοι)!...

Όσο για τον Φαναριώτη Ασημάκη Θεοδώρου, ως προδότης ατύχησε, κάτι που ο Υψηλάντης δεν μπορούσε να ξέρει. Είχε μπει στη Φιλική Εταιρεία και, στα μέσα Φεβρουαρίου 1821, πήγε στον σουλτάνο Μαχμούτ και τα είπε όλα χαρτί και καλαμάρι. Οι φιλικοί της Πόλης τον

έβγαλαν πράκτορα του Αλή πασά κι έπεισαν τον Μαχμούτ να τον φυλακίσει. Τον επόμενο χρόνο κι ενώ πια η επανάσταση είχε φουντώσει, ο σουλτάνος έδωσε διαταγή να εκτελεστεί ο Θεοδώρου, επειδή δεν ήταν όσο έπρεπε πειστικός...

Στις 21 Φεβρουαρίου, οι Έλληνες είχαν την πρώτη τους «ανεπίσημη» σύγκρουση με τους Οθωμανούς, τους οποίους εξόντωσαν στο Γαλάτσι της Μολδαβίας. Στις 23 του μήνα, ο Αλέξανδρος Υψηλάντης είχε απευθυνθεί «προς το έθνος της Μολδαβίας» διαβεβαιώνοντάς τους ότι οι Έλληνες θα σταθούν στο πλευρό τους. Στις 24, στο Ιάσιο της Μολδαβίας, δημοσιοποίησε την προκήρυξή του με τίτλο «Μάχου υπέρ πίστεως και πατρίδος». Ήταν η προκήρυξη της επανάστασης. Αρχίζει με την αναγγελία: «Η ώρα ήλθεν, ω Έλληνες». Και κατέληγε: «Εις τα όπλα, λοιπόν, φίλοι, η Πατρίς μας προσκαλεί». Την ίδια μέρα, έγραφε στον τσάρο, ζητώντας τη βοήθειά του.

Την 1^η Μαρτίου του 1821, ένας ταχυδρόμος έφθασε βιαστικός στην Κωνσταντινούπολη. Τα νέα που μετέφερε, ακούστηκαν σαν κεραυνός: Ο υπασπιστής του τσάρου Αλέξανδρου Α' της Ρωσίας, στρατηγός Αλέξανδρος Υψηλάντης, εδώ και μέρες, ξεσήκωσε τους Έλληνες της Μολδοβλαχίας σε επανάσταση και βοηθούσε τους Βλάχους του Βλαδιμηρέσκου, που είχαν επαναστατήσει από τις 17 Ιανουαρίου.

Για τον σουλτάνο Μαχμούτ Β', το μήνυμα ήταν σαφές: Ο τσάρος παρασπόνδησε, την ώρα που η Οθωμανική αυτοκρατορία είχε προβλήματα, και προσπαθούσε να του πάρει κι άλλα εδάφη. Το ίδιο, άλλωστε, είχε κάνει και η μεγάλη Αικατερίνη, καμιά τριανταριά χρόνια πριν.

Με τον Αλή πασά επαναστατημένο και τους Σουλιώτες να έχουν γυρίσει στα μέρη τους και να ξαναχτυπούν τους Τούρκους στην Ήπειρο, τους Μολδαβούς ξεσηκωμένους στο Δούναβη και με προβλήματα στην Περσία, στη Συρία (με τους Δρούσους), στην Αραβία (με τους σεΐχηδες) και στην Αίγυπτο που έδειχνε χωριστικές τάσεις, ένα του έλειπε του Μαχμούτ: Ν' ανοίξει μέτωπο και με τους Ρώσους. Θα περνούσε καιρός, ώσπου να μάθει πως ο τσάρος δεν είχε καμιά σχέση. Ως τότε, η ασπίδα της επανάστασης θα κρατούσε τους Τούρκους μακριά από την Πελοπόννησο. Το σχέδιο της Φιλικής Εταιρείας είχε πετύχει στο ακέραιο.

Αντιδρώντας, ο σουλτάνος ετοιμάζε θρησκευτικό πόλεμο φανατίζοντας τους Τούρκους. Προγραμμάτισε γενική σφαγή των χριστιανών. Όμως, ο ανώτατος θρησκευτικός αρχηγός των Οθωμανών, Χατζή Χαλίλ εφέντης, αρνήθηκε να υπογράψει τον φετβά. Τον ίδιο καιρό, 49 Φαναριώτες που κατείχαν ανώτατες θέσεις, υπέγραψαν κοινή δήλωση ότι «το γένος αγνοεί την επαναστατικήν εταιρείαν». Στις 23 Μαρτίου, διαβάστηκε στις εκκλησίες αμνηστία του σουλτάνου προς τους επαναστάτες, με την προϋπόθεση ότι θα κατέθεταν τα όπλα, και αφορισμός του Αλέξανδρου Υψηλάντη από το ορθόδοξο πατριαρχείο. Και, από τις 24 Μαρτίου, οι Τούρκοι άρχισαν να δολοφονούν όποιον είχε ίδιο όνομα με κάποιον επαναστάτη.

Έτσι κι αλλιώς, η επανάσταση δεν μπορούσε πια ν' ανακοπεί.

Το πλοίο με τα πολεμοφόδια που φιλικοί είχαν φορτώσει στη Σμύρνη, έφτασε στη Μάνη μέσα Μαρτίου. Με τέχνασμα, ο Παπαφλέσσας έπεισε τον Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη να το εκτελωνίσει. Χώρισε τα πολεμοφόδια κι ανάθεσε τη μεταφορά τους σε δυο ομάδες: Την πρώτη με αρχηγό τον Νικήτα Σταματελόπουλο (αργότερα, θα τον ονόμαζαν Νικητάρη Τουρκοφάγο) και τη δεύτερη με τον Χρήστο Αναγνωσταρά. Ο διοικητής της Καλαμάτας, Σουλεϊμάν αγάς Αρναούτογλου, έμαθε πως κάποιοι ένοπλοι μετέφεραν κάποια φορτία. Τον καθησύχασαν πως ήταν χωρικοί που κουβαλούσαν λάδι. Τα όπλα τα είχαν, επειδή ακούστηκε πως κυκλοφορούσαν ληστές. Πείσθηκε και ζήτησε από τον Πετρόμπεη να στείλει τον γιο του, Ηλία, να ενισχύσει τη φρουρά της πόλης.

Στις 17 Μαρτίου 1821, όλα ήταν έτοιμα. Οι αγωνιστές μαζεύτηκαν στο ναό των Ταξιαρχών, στην Αρεόπολη της Μάνης, όπου έγινε δοξολογία κι ευλογήθηκαν τα λάβαρα του Αγώνα. Στις 20, ο Ηλίας Μαυρομιχάλης με 150 άνδρες μπήκε στην Καλαμάτα «να ενισχύσει τη φρουρά». Είπε στον Αρναούτογλου πως οι πληροφορίες μιλούσαν για πολλούς ληστές και καλά θα ήταν να έρθουν κι άλλοι για τη φρουρά. Ο διοικητής δέχτηκε.

Στις 22 Μαρτίου, ο Κολοκοτρώνης με τους Μούρτζινους και 2.000 άντρες έπιασε τους λόφους προς τη Σπάρτη. Ο Παπαφλέσσας με τον Αναγνωσταρά και τον Σταματελόπουλο έπιασαν την άλλη πλευρά. Ο Αρναούτογλου κάτι κατάλαβε αλλά ήταν αργά να αντιδράσει. Στις 23 Μαρτίου, οι επαναστάτες μπήκαν στην πόλη. Οι Τούρκοι παραδόθηκαν. Το μεσημέρι, οι καμπάνες χτυπούσαν χαρμόσυνα και 24 ιερείς ευλογούσαν τις σημαίες κι όρκιζαν τους αγωνιστές. Την ίδια μέρα, έπεφτε η Βοστίτσα (Αίγιο). Στις 26, παραδίδονταν και οι Τούρκοι στα Καλάβρυτα.

Την ημέρα που οι επαναστάτες αφορίζονταν στην Κωνσταντινούπολη, στις 23 Μαρτίου, η Μεσσηνιακή Σύγκλητος ανάγγελλε την επίσημη έναρξη του Αγώνα, με την «προειδοποίησιν προς τας ευρωπαϊκάς αυλάς». Ανάλογη προκήρυξη επιδιόταν στους προξένους των ευρωπαϊκών δυνάμεων, στις 26 του μήνα, από το Αχαϊκό Διευθυντήριο.

Η επανάσταση στη Μολδοβλαχία έσβησε στις 8 Ιουνίου 1821, με την καταστροφή στο Δραγατσάνι. Υψηλάντης, Τσακάλωφ, Ολύμπιος και Ιωάννης Φαρμάκης αποφάσισαν να χωρίσουν και να προσπαθήσουν να φτάσουν στη Ρούμελη και την Πελοπόννησο, όπου η επανάσταση είχε φουντώσει. Ο Τσακάλωφ τα κατάφερε. Ο Υψηλάντης με όσους του έμειναν, πέρασε στην Αυστρία, όπου τον συνέλαβαν. Έμεινε φυλακισμένος ως τα 1827, οπότε, με ενέργειες του τσάρου, απελευθερώθηκε για να πεθάνει από καρδιά τον επόμενο χρόνο.

Παλιός αρματολός στον Όλυμπο, ο Γιωργάκης Ολύμπιος (γεννήθηκε το 1772) είχε βοηθήσει τους Σέρβους στην επανάστασή τους του 1799, είχε πολεμήσει τους Τούρκους το 1805 στο πλευρό των Ρώσων, ήταν μέλος της Φιλικής Εταιρείας από τους πρώτους και είχε χριστεί από τον Υψηλάντη αρχηγός του στρατού στη Βλαχία, πριν ακόμη ξεσπάσει η επανάσταση. Προχώρησε προς την Πελοπόννησο περνώντας μέσα από τα τουρκοκρατούμενα εδάφη. Είχε μαζί του τον απόστολο της Φιλικής Εταιρείας Ιωάννη Φαρμάκη (γεννήθηκε το 1750) και 450 άνδρες. Μια ολόκληρη αυτοκρατορία τους κυνηγούσε.

Ήταν Σεπτέμβριος του 1821, όταν τους απέκλεισαν στη μονή Σέκου της Μολδαβίας. Η μάχη ήταν άνιση. Οι Τούρκοι τους κάλεσαν να παραδοθούν με αντάλλαγμα τη ζωή τους. Ο Ολύμπιος αρνήθηκε. Αρνήθηκαν κι άλλοι έντεκα. Οι λίγοι υπόλοιποι επιζώντες κι ο Φαρμάκης παραδόθηκαν. Οι Τούρκοι έκαναν επίθεση. Ο Ολύμπιος τους άφησε να πλησιάσουν κοντά κι έβαλε φωτιά στο μπαρούτι. Ανατινάχτηκαν όλοι. Ο Φαρμάκης στάλθηκε στην Κωνσταντινούπολη, όπου, παρά τη συνθήκη, αποκεφαλίστηκε. Όμως, τον ίδιο μήνα, Σεπτέμβριο του 1821, ο Κολοκοτρώνης πήρε την Τρίπολη, εδραιώνοντας την επανάσταση.

Οι φιλικοί παραμερίστηκαν με την Α' Εθνοσυνέλευση της Επιδαύρου (Δεκέμβριος 1821 – Ιανουάριος 1822). Με τη βοήθεια του ανώτατου κλήρου, Μαυρομιχαλαίοι, Μαυροκορδάτος

και κοτζαμπάσηδες τους κατέλωσαν. Στις 13 Ιανουαρίου (1822), με απόφαση της εθνοσυνέλευσης, κατήργησαν και τα σύμβολα καθώς και τη σημαία της Φιλικής Εταιρείας. Καθιερώθηκε η γαλανόλευκη που πρώτος είχε υψώσει, 15 χρόνια πριν, ο Γιάννης Σταθάς στη ναυαρχίδα του πειρατικού του στόλου στο Αιγαίο. Στις επόμενες δεκαετίες, έγινε συστηματική προσπάθεια να υποβιβαστεί το έργο των φιλικών. Εξυψώθηκε ο ρόλος του ανώτατου κλήρου και η επανάσταση εμφανίστηκε περίπου ως αποτέλεσμα παρθενογένεσης, όταν ο (στην πραγματικότητα φανατικός ενάντιός της) Παλαιών Πατρών Γερμανός υποτίθεται ότι σήκωσε το «λάβαρο».

Ο Αθανάσιος Τσακάλωφ κι ο Εμμανουήλ Ξάνθος έζησαν να δουν την Ελλάδα ελεύθερη αλλ' όχι και τα μέρη, όπου γεννήθηκαν. Πέθαναν, το 1851 ο πρώτος και το 1852 ο δεύτερος. Μόνο η Άρτα, ιδιαίτερη πατρίδα του τρίτου της παρέας, ήταν ελεύθερη. Αλλά ο Σκουφάς είχε πεθάνει πολύ νωρίς για να το δει.

(protagon.gr, 15.9.2014)